

METROPOLITANSKI KAPTOL O GLAZBI U SPLITSKOJ KATEDRALI NA POČETKU XVIII. STOLJEĆA

Miljenko Grgić

GLAZBENA TRADICIJA U KATEDRALI SV. DUJMA

U katedrali sv. Dujma glazba je bila sredstvo podupiranja i sastavni dio neobično razvijenih dnevnih i blagdanskim liturgijskih službi. Možda je zbog toga imala povlašteni položaj u odnosu na ostale umjetnosti. Uvođenje profesionalnih glazbenih službi, u početku orguljaške, a poslije kapelničke služilo je potvrđivanju njenog ugleda na glazbenom polju. Katedrala je, naime, stoljećima bila središte glazbenog života i kulture u gradu Splitu. Na početku XVII. stoljeća orguljaške i kapelničke poslove uglavnom su obavljale dvije osobe, koje su se međusobno nadopunjavale u svakodnevnom radu. Čini se da su oba službenika djelovala kao glazbeni pedagozi i reproduktivni umjetnici. Orguljaši su pratili gregorijansko i figuralno pjevanje, davali poduke iz orgulja i pjevanja. Njihova uloga u izobrazbi pjevača znatno je opala nakon stvaranja katedralne kapele, jamačno u doba pontifikata nadbiskupa Markantuna de Dominisa. Katedralnu kapelu činila je skupina vješitih pjevača iz redova katedralnog klera. Njihov se osnovni zadatak sastojao u promicanju suvremene figuralne glazbe, poglavito one aktualnih kapelnika koji su istodobno skladali i vodili brigu o razvitku toga tijela. S vremenom je porasla kapelnička produktivnost, te su njihove skladbe počele zauzimati sve istaknutije mjesto u glazbenom repertoaru katedrale. Skladbe su redovito bile koncipirane za jedan do četiri glasa uz pratnju orgulja, što svjedoči da su kapelnici prilikom skladanja vodili računa o raspoloživim glazbenicima u

službi katedrale. Jamačno su se već tada služili orkestrom za obilježavanje važnijih svetkovina, što je bila uobičajena praksa u drugoj polovici XVIII. stoljeća. Čak i tada orkestar nije bio stalan, mijenjao se prema prigodama, što je ovisilo o broju raspoloživih svirača u gradu, visini novčane naknade i sl.

DOPRINOS METROPOLITANSKOG KAPTOLA I NADBISKUPA COSMIJA U PROMICANJU GLAZBE

Katedralom je upravljao metropolitanski kaptol, ali pod nadzorom nadbiskupa. Kaptol se brinuo da dnevne i svečane obredne službe budu na razini ugleda i dostojanstva drevne katedrale. Uz aktivno sudjelovanje u glazbenim zbivanjima, kaptol se zauzimao za uređenje i unapređenje ukupnoga glazbenog života u katedrali. Zajedno s preostalim katedralnim klerom kanonici su pjevali gregorijanske napjeve, a najsposobniji među njima ulazili su u sastav katedralne kapele. Taj je komorni pjevački zbor stekao velike zasluge za oblikovanje glazbenog ukusa i promicanje domaćeg stvaralaštva u Splitu, i to pod ravnanjem kapelnika.

Pojedini kanonici i kaptolski dostojanstvenici znali su ponekad vršiti i orguljašku službu. Tome je redovito prethodio natječaj i izbor. Rok trajanja službe bio je ograničen uglavnom na jednu do pet godina. Na natječajima što su se raspisivali od 1648. do 1702. godine četiri su se splitska kanonika uspjela izboriti za mjesto orguljaša: Mihovil Tomašić, Juraj Obradović, Krsto Skulanović i Antun Krcatović.¹ Za njih je to bio najviši domet u glazbenoj profesiji, jer za vršenje kapelničke službe, čini se da ni jedan nije imao potrebnu stručnu spremu. Njihove je težnje podupirao kaptolski statut koji je dozvoljavao jedino svećenicima i redovnicima obnašati profesionalne glazbene službe u splitskoj katedrali.² Do početka XVIII. stoljeća snaga je kaptolskog statuta prilično oslabila, jer su jednu od službi znale steći i svjetovne osobe ili je samo jedna osoba sjedinjavala oba posla. Do toga je uglavnom dolazilo zbog manjka sredstava ili kvalificiranih glazbenika.

O uzdržavanju glazbenika profesionalaca u katedrali brinuli su se nadbiskup, kaptol i komuna. Iako je razdioba tereta bila izjednačena, iznosi su se stalno mijenjali. Pred kraj XVII. stoljeća na svaku je stranu spadala novčana obveza od po 50 dukata. Jamačno su na taj način željeli osigurati svoj utjecaj prilikom izbora novih službenika. Iz kaptolskih spisa iz prve polovice XVII. stoljeća može se

zaključiti da je izbor kapelnika i orguljaša bio u ovlasti nadbiskupa.³ Čini se da je komuna uporno radila u ostvarivanju istih prava, te da je do početka XVIII. stoljeća u tome stekla prevlast. To je bilo jedno od spornih pitanja zbog kojih je u tijeku 1700. godine došlo do sporenja između kaptola i općine. O tome svjedoče opširni zapisnici kaptolskih sjednica i ini dokumenti, na koje ćemo se dalje osvrtni. Valja ipak upozoriti da su se slična sporenja oko izbora orguljaša vodila gotovo u toku cijele druge polovice XVII. stoljeća između hvarske općine i kaptola.⁴

Splitski nadbiskup Stjepan Cosmi iskazivao je gorljivu brigu za crkvenu glazbu u čitavom razdoblju svojega pontifikata (1678-1707). Tako je na svojem prvom pastirskom pohodu 1682. godine dao napatke oko intoniranja psalama, antifona i himni, pri čemu je jasno razgraničio obveze klerika, zbora i kapelnika.⁵ Glede izvođenja gregorijanskih napjeva slične upute sadrže njegove *Naredbe od zbora države splitske* (1688) koje je na hrvatski jezik preveo makarski biskup Nikola Bijanković.⁶ Nadbiskup Cosmi čak je štitio interese dvojice pjevača pred općinom, zahtijevajući da im se dodijele nagrade svaki put kada su prema drevnim običajima pjevali laude za Božić, Uskrs i blagdane sv. Dujma i sv. Petra.⁷ Borio se za prava hrvatskog jezika u obredima i nije dozvoljavao da se odustane od pjevanja evanđelja i epistola na narodnom jeziku zbog nazočnosti visokih dužnosnika mletačke vlasti obredima u katedrali.⁸ Njegovom zaslugom pjevale su se lekcije na Božić i Tri Kralja u katedrali, kao i važniji molitveni obrasci svake prve nedjelje u mjesecu.⁹ Uz pristanak i potporu kaptola podigao je nadbiskupsko sjemenište u Splitu 1700. godine. Bila je to najviša obrazovna ustanova u Dalmaciji u svoje vrijeme, u kojoj se kao nastavni predmet izučavala glazba.¹⁰ Općenito uzevši, u odnosima između nadbiskupa Cosmija i Metropolitanskog kaptola stalno je vladala primjerna sloga i uvažavanje, što se pozitivno odrazilo na dinamična glazbena zbivanja u katedrali prije, a posebno na početku XVIII. stoljeća.

KAPTOL I FRA GAETANO DE STEPHANIS

U studenom 1697. godine Mlečanin Alessandro Basco počeo je obnašati dužnosti kapelnika i orguljaša u splitskoj katedrali na rok od godinu dana. Približno tri mjeseca prije isteka ugovora Veliko vijeće je pokrenulo pitanje njegova nasljednika. Osjetljiv posao pronalaženja pogodne osobe bio je povjeren nadbiskupu Stjepanu Cosmiju i dr. Bartolu Fustinoniju.¹¹ Nadbiskup je u Mlecima stupio u vezu s fra Gaetanom de Stephanisom, članom franjevačke zajednice samo-

stana de Frari. Ispitao je njegovo vjersko vladanje i stručno znanje, a zatim ga je »prihvatio i imenovao« za kapelnika i orguljaša u splitskoj katedrali. Tom prigodom izdao je pismo posvjedočenja službe i uputio ga u Split. U tom pismu molio je kaptol da blagonaklono primi De Stephanisa kako bi se što bolje uključio i dostojno izvršavao svetu službu.¹²

Uz pismo kaptol je primio i razmatrao preporuke što su pratile De Stephanisa, jer se čini da se od kanonika tražila potvrda izbora novoga službenika. Iz pratećih spisa kanonici su zaključili da će de Stephanis biti *dovoljno prikladan za poučavanje i odgoj klerika i za službu u koru*, zbog čega su svi glasovali njemu u prilog. Nakon toga su podržali prijedlog prokuratora da se aktualnom kapelniku Alessandru Bascu dadu njegove *uobičajene i obične nagrade* za službu koju je obavljao.¹³ To je trebalo značiti njegovo razrješenje od daljnjeg vršenja kapelničke i orguljaške službe.

Služba kora bila je drevna obveza i privilegij kanonika. U koru je svaki kanonik imao svoje mjesto. To je bilo njihovo najsvetnije svakodnevno sastajalište, a nalazilo se iznad klupa mansionara i pjevača.¹⁴ U pravilu nitko izvan toga kruga nije smio zauzeti sjedišta mimo pismenog dopuštenja kaptola. Unatoč tome, dogodilo se da su neki prijašnji kapelnici, po svemu sudeći iz redova franjevac konventualaca, pravili prekršaje, što je ozlojedilo kanonike. Jamačno su mjerodavne osobe upozorile Gaetana de Stephanisa na nedopušteno ponašanje njegovih prethodnika, jer je posredstvom prokuratora molio da mu se udijeli sjedište. Taj promišljeni čin iskazivanja dužnog štovanja prema kaptolu urodio je plodom, te je dobio traženo mjesto uz jednoglasnu potporu kanonika.¹⁵ Gotovo je sigurno da je De Stephanis u tijeku dvogodišnjeg vršenja svojih glazbeničkih dužnosti u katedrali živio u primjernoj slozi s kanonicima. U zapisnicima kaptolskih sjednica njegovo se ime više ne spominje ni uz kakve zahtjeve a još manje incidente, do kakvih je prije dolazilo npr. između fra Ivana Lukačića i ceremonista.

Za trajanja službe u Splitu De Stephanis je boravio u samostanu sv. Frane. Može se pretpostaviti da se tamo brinuo za glazbu i skladao. Uz ostala zaduženja, obavljao je ondje službu depozitara.¹⁶ Od tri opusa što ih je za života tiskom objavio prvi je nastao u Splitu. To je jedinstvena zbirka sastavljena od četiri mise. Dvije uvodne pripadaju tipu *koncertantnih* misa, a od preostale dvije jedna je oblikovana kao *kratka*, a druga u *a capella* slogu. Vjerujemo da su te mise nastale iz potrebe za popunjavanjem praznina u glazbenom repertoaru katedrale, na što upozorava mnoštvo skladbi splitskih kapelnika iz kasnijih vremena. Uostalom, još u XIX.

stoljeću kapelnici su se obvezivali prilikom sklapanja ugovora da će svake godine skladati najmanje dvije crkvene skladbe. U doba De Stephanisa ta je obveza morala biti još stroža, jer se do muzikalija teže dolazilo, uglavnom zbog manjka sredstava. A to je vjerojatno razlog zbog čega ni nadbiskup niti kaptol s kojima je De Stephanis živio u slozi nisu mogli potpomoći tiskanje njegova prvoga opusa. Treba pretpostaviti da je potrebna sredstva osigurao Alvize Mocenigo, treći opći providur Dalmacije i Albanije, kojemu je u znak zahvalnosti djelo posvetio.¹⁷

U prvom De Stephanisovom opusu zamijećene su razlike glede vrsnoće i zahtjevnosti djela.¹⁸ Manjak jedne od tih osobina ne bismo smjeli uzeti kao mjerilo za vrednovanje glazbene zrelosti sredine i sposobnosti splitskih izvoditelja. Katedralna kapela je otprije stekla bogata iskustva u izvođenju suvremene glazbene literature, naročito djela svojih ravnatelja. Dolaskom De Stephanisa, mogla je krenuti na daljnje usavršavanje. Podlogu za to činile su njegove recentne skladbe od kojih na žalost ni jedna nije registrirana u splitskim glazbenim fondovima. Svojim višeslojnim djelovanjem kao pedagog, izvoditelj i skladatelj, De Stephanis je uživao ugled u Splitu. To potvrđuje njegov ponovni izbor na dužnost kapelnika i orguljaša, tri mjeseca prije isteka važećeg dvogodišnjeg ugovora. Ostat će nerazjašnjeno zbog čega je naglo promijenio odluku i napustio službu i grad Split. U literaturi se spominje da je do toga došlo pred kraj listopada 1700. godine.¹⁹ Na kaptolskoj sjednici od 8. studenog kanonici su usputno spomenuli kako je *završio svoju službu*,²⁰ a četiri dana poslije to su dopunili izjavom da je otišao nakon dvogodišnjeg vršenja službe u Splitu.²¹ Time nedoumice oko njegova odlaska nisu razriješene. Dana 3. siječnja 1701. godine kanonici su se ponovno sastali i donijeli odluku o izdavanju posvjedočenja službe Gaetanu de Stephanisu, koji je navodno sve »do tada« pohvalno obavljao službu kapelnika u katedrali. To je prva poznata kaptolska svjedodžba ove vrste.

Mi kanonici, kaptol metropolitanske crkve sv. Duje svima i pojedinicima koji budu ovo čitali i slušali pozdrav vječni u Gospodinu.

Budući da je pohvala prava nagrada kreposti, a gdje sjaju zasluge ne smiju šutjeti pohvalne riječi. I tako mi kanonici, kaptol, gorespomenute crkve, oca Gaetana de Stephanisa reda konventualaca sv. Franje, stalnoga diskreta, koji odavle odlazi hoteći popratiti glasom dužnoga našega svjedočanstva, zbog pravde i istine svjedočimo da je on u vremenu u kojem je ovdje u Splitu boravio i vršio službu učitelja pjevanja, zbora i orguljaša, pobožnošću, čednošću, nedužnošću vladanja i primjerom redovnika, odlično izvršio dužnosti, a u pjevanju najvećom

marljivošću i izvanrednim napretkom učenika, naročito gojenaca sjemeništa, zaslužio je, naše, dapače i opće odobravanje i zadovoljstvo. Zbog toga, svjedoci ove naše prosudbe dajemo mu veoma rado posvjedočenje, naređujući kancelaru našega kaptola da ga napiše, a zatim kaptolskim pečatom potvrdi i dade spomenutome ocu Gaetanu.

Ja Ivan Manola kanonik i kancelar časnoga splitskoga kaptola, budući nazočan svemu i pojedinome što je prethodilo potpisao sam se u vjeru i zapečatio.²²

Ako je suditi prema navedenom dokumentu, De Stephanis je produžio svoj boravak u Splitu do početka siječnja 1703. godine. Ne mora značiti da je do naznačenog nadnevka služio u katedrali. Prije će biti da su ga na to vezale obveze prema zajednici franjevac konventualaca kojoj je pripadao i s kojom je živio. Nakon odlaska iz Splita i dalje se profesionalno bavio glazbom. Posljednjih deset godina života i umjetničkog rada proveo je u Bologni (1701), Ferrari (1702) i Forliju (1710), gdje je umro. Treba vjerovati da ga je u novim radnim sredinama stalno pratila pohvalnica splitskog metropolitanskog kaptola.

IZBOR FRANCESCA GASPARINIJA U SLUŽBU KAPELNIKA I ORGULJAŠA

Promjenom odluke i odustajanjem od daljnjeg vršenja kapelničke i orguljaške službe, De Stephanis je nenamjerno izazvao poremećaje u mirnim tijekovima glazbenog života. Za pravodobno raspisivanje redovitog natječaja nedostajalo je vremena, zbog čega je 27. listopada 1700. Vijeće povjerenika službu privremenog orguljaša povjerilo Francescu Gaspariniju.²³ Četiri dana poslije jamačno je oglašen interni natječaj za stalnu službu, jer su se prijavili samo slobodni splitski glazbenici, don Ante Krcatović i spomenuti Gasparini. Na sjednici Velikog vijeća 10. listopada izbor je pao na Gasparinija, što nije bilo po volji kaptolu. Izgleda da su kanonici otprije imali loša iskustva s Gasparinijem, koji je prvi put stupio na dužnost kapelnika i orguljaša 1696. godine. Nakon isteka jednogodišnjeg ugovora nije uspio sačuvati službu, ali se zbog zasnivanja obitelji i dalje zadržao u Splitu do ponovnog izbora. Za njega je posebno bilo nepovoljno to što su odnosi između općine i kaptola u to doba bili napeti. Nesuglasice su se javile nešto prije, i to vezano uz pitanje prodaje starih i nabavke novih orgulja. Stare su orgulje postale neupotrebljive, zbog čega je, prema mišljenju kaptola, prestala potreba za orguljašem. Dodatno

opterećenje u narušenim odnosima općine i kaptola činio je izborni postupak u okviru kojega se nisu uvažavala stečena prava ni nadbiskupa niti kaptola. Dakako, u desetak dana od oglašavanja natječaja do konačnog izbora novoga službenika kanonici su dobro bili upućeni u tijek zbivanja. Oni su dva dana prije i poslije provedenog izbora vodili izvanredno duge rasprave o glazbenoj problematici. Zbog različitog tumačenja osjetljivih pitanja, među njima je došlo do većih podvajanja mišljenja. Jedinstveni su bili u konačnom cilju zaštite kaptolskih interesa i izbjegavanju daljnjih sukoba s općinom, zbog prijetnji od mogućih sudskih sporenja.

Na prvoj sjednici 8. studenog, kanonik Nikola Gaudencije je predlagao da se u naredne tri godine iz nadbiskupskih i kaptolskih dobara prestanu izdvajati sredstva za uzdržavanje kapelnika i orguljaša, te da se preusmjere za nabavu novih orgulja. Tome se suprotstavio kanonik Jerolim Dumanić tvrdeći da se o tako ozbiljnoj stvari ne smiju donositi ishitrene odluke. S tim u svezi tražio je od kanonika da se trenutno suzdrže od glasovanja, dok ne prouči sporna pitanja iz kaptolskih akata. Na izvanrednoj sjednici od 12. studenog kanonik Dumanić je pokušao objasniti kome i kada je kaptol dužan isplatiti 50 dukata za uzdržavanje kapelnika i orguljaša. U kronološkom nizu od 10 točaka nastojao je prikazati način stjecanja pojedinih beneficija iz kojih je kaptol crpio sredstva za uzdržavanje glazbenika. Budući da su se kaptolski prihodi od početka XVII. stoljeća stalno smanjivali, a novčane obveze i dalje ostajale nepromjenljive, opterećenje je za kaptol postajalo sve teže. U takvim okolnostima kanonici su često bili primorani tražiti od nadbiskupa dodjelu novih ispražnjenih beneficija kako bi mogli podmiriti novčane obveze prema kapelnicima i orguljašima. Svaki novi čin uvođenja u posjed redovito je išao uz potpisivanje ili dopunu ranijeg ugovora pri čemu je kaptol stalno potvrđivao pravo nadbiskupa na slobodan izbor glazbenika u službi katedrale.²⁴ Iz toga je postalo razvidno da je općina povrijedila prava nadbiskupa prilikom posljednjeg izbora orguljaša. To je za sobom povlačilo pitanje daljnjih obveza kaptola i nadbiskupa oko njegova uzdržavanja.

U spomenutom zapisniku na više se mjesta spominje kako su službe orguljaša i kapelnika odijeljene, te da nositeljima tih naslova pripadaju ravnopravne nagrade od biskupskih i kaptolskih dobara. Slijedom toga, Gasparinija je pripadala nagrada od samo 25 dukata. Međutim, kako ga je na to mjesto postavila općina umjesto nadbiskupa, za kaptol je prestajala obveza davanja uobičajene godišnje naknade od 50 dukata za obje službe.²⁵ Na kraju sjednice kanonici su radije pristali uz

prijedlog kanonika Gaudencija prema kojem su trebali zadržati sredstva od svojih i nadbiskupovih dobara u svrhu nabave novih orgulja.²⁶ Iako su time nastavljeni okršaji s općinom, kaptol o tome nije više raspravljao na svojim sjednicama. Daljnja zbivanja djelomično rasvjetljuju prijepisi dvaju neregistriranih spisa s kraja 1700. godine, koji su na nepoznat način dospjeli u Arhiv crkovinarstva splitske katedrale.

Nadbiskup Cosmi nastojao je riješiti nesporazume oko izbora orguljaša i privoljeti zavađene strane na mir. Uz pristanak kaptola uputio je pismo splitskom knezu Enricu Pappafavi i općem providuru Alviseu Mocenigu s prijedlogom da rješenje spornog pitanja povjere dvjema mudrim i neutralnim osobama. Zbog toga je molio da se sa sadržajem pisma upozna Veliko vijeće na narednoj sjednici. Nadao se, naime, da će članovi savjeta taj čin doživjeti kao dokaz njegove iskrene naklonosti (Dokument I).²⁷

Dva dana poslije, 6. prosinca, pismo je pročitano pred Velikim vijećem. Steže se dojam da je nakon toga uslijedila živa rasprava na neki prigovor koji je možda činio dodatak pismu. U početku su članovi Vijeća branili izborni postupak i osobu novoizabranog orguljaša. Njihov ton je postajao sve oštrij, naročito na kraju kada su prijтели da će pokrenuti sudsko sporenje ne udovolji li se njihovim zahtjevima.

Prema ocjenama toga skupa, Francesco Gasparini je bio zakonito izabran u službu orguljaša 10. studenoga. Znakovito je ipak da su izbjegavali ocijeniti njegovo ranije djelovanje u katedrali. Radije su spominjali kako je zbog toga napustio svoju domovinu, jer je kako se čini trebalo braniti razloge zbog čega je kao stranac (i laik) uopće primljen u službu. Za svoj prijašnji rad u Splitu primao je propisanu godišnju nagradu i neke doplatke od kaptola koji su navodno bili podnošljivi u odnosu na težinu obveza. Kao sredstvo u obrani njegova stručnog znanja i problematičnog pjevanja, spominjale su se neke svjedodžbe i iskustva. Vijećnike je brinulo što svojim sredstvima nisu mogli podmiriti njegovo uzdržavanje, pa su se pribojavali da bi zbog toga mogao napustiti službu. U svojim su izjavama očitovali želju za mirom i redom, ali pod uvjetom da nadbiskup poništi prijašnje odluke, »kako bi se plaće koje se obično isplaćuju sa strane njegove preuzvišenosti i cijenjenog kaptola primijenile na Gasparinija.« Na suptilan način upozoravali su na odluku da se općina obvezala participirati u troškovima gradnje novih velikih orgulja, dakako, kad se isplati dugovanje od 100 dukata. Međutim, nisu se ustezali upozoriti na spremnost pokretanja sudskog spora na razini grada ili provincije ako njihovi zahtjevi ne budu ispunjeni. Na kraju je nadbiskupov prijedlog odbačen, jer je u njegovu korist glasovalo 14 protiv 16 vijećnika (Dokument II).

Daljnje pojedinosti oko nastalog spora nisu nam poznate, osim što je na kraju prestao sukob zahvaljujući miroljubivom posredovanju nadbiskupa Cosmija.²⁸ Prema ugovoru, Gasparini je trebao služiti u katedrali naredne dvije godine. Pred kraj službe izgleda da je pao u nemilost, jer su gradski vijećnici s velikom dozom zlobe isticali kako je dobivao doplatke iz »čiste milosti«. Uz to su zahtijevali da se potraži novi službenik u Italiji.²⁹ To se događalo na početku srpnja 1702. godine, pa se čini da je tada prkosno i zauvijek napustio ne samo službu u Splitu, nego i svoju obitelj. Umjesto njega službu privremenog orguljaša preuzeo je don Ante Krcatović.

ORGULJE

Na početku XVII. stoljeća katedrala je imala male i velike orgulje. Velike su bile izvan upotrebe, te ih je nadbiskup Markantun de Dominis dao ukloniti.³⁰ Daljnja sudbina tih orgulja nije poznata, ali se može pretpostaviti da su umjesto njih izgrađene nove. Na svom pastirskom pohodu 1682. godine nadbiskup Cosmi je poticao bratime da ih dadu popraviti. Pred kraj 1700. godine postale su zbog trošnosti neupotrebljive, zbog čega su se kanonici sve više bavili nabavom novih. Nove su orgulje prema najavama trebale služiti uzdizanju »sve veće slave Božje«, a ujedno su trebale postati ures metropolitanske crkve. Kako se od nadbiskupa nije mogla očekivati veća pomoć jer je znatna sredstva uložio u podizanje sjemeništa, kaptol je pomišljao oduzeti doplatke, koje je prije zajedno s nadbiskupom isplaćivao kapelnicima i orguljašima. Za to je trebao dobiti dozvolu nadbiskupa. Prema predviđanjima kaptola, povoljno je rješenje moglo potaći vjernike na davanje milodara. Računali su osim toga da bi bratovština Presvetog Sakramenta mogla namiriti dio troškova od prodaje dijelova starih orgulja koje su bile u njenoj vlasnosti.³¹ Bratimi su na to pristali uz uvjet da se nove orgulje ne smiju postaviti u kor.³²

Za vrijeme kaptolskih rasprava vođenih u pitanju izbora i isplate orguljaša u kanonika je rastao strah od mogućih sudskih parničjenja s općinom. Oni su, naime, bili zabrinuti kako će općinski vijećnici reagirati na prodaju orgulja. To pitanje je izazvalo oprečna tumačenja kanonika Dumanića i Gaudencija, od kojih je posljednji tvrdio da općina »nema razloga pokretati parnicu, jer orgulje nisu prodane da se unište nego da se nabave veće i bolje«. ³³ Iz daljnjeg tijeka rasprave moguće je razlučiti da se radilo o malim i beskorisnim orguljicama. ³⁴ Tvrdeći da nikada nije

rekao kako su one bile u vlasnosti općine,³⁵ kanonik Dumanić je usputno potvrdio postojanje drugih, jer je dao na znanje kako ne sumnja da uz svakodnevno sviranje »taj orguljaš može svirati druge orgulje.«³⁶ Izgleda, dakle, da su se male orgulje rabile u svakodnevnim, a velike u svečanim službama, te da se vještina orguljaša mjerila sposobnošću sviranja na jednim i drugim orguljama.

Od prodaje malih i dijelova velikih orgulja, uz milodare vjernika, crkvenih i svjetovnih ustanova uskoro se došlo do sredstava potrebnih za gradnju novih orgulja. Posao je bio povjeren iskusnom mletačkom orguljaru Karlu Beniju,³⁷ koji je gradnju završio sredinom 1702. godine.³⁸

DOKUMENTI

I.

Addi 5 de[ce]m]bre 1700 recepte Ordinando L'III[ustrissi]mo

Sig[no]re Co[n]te] Capeta[nio] annunendo all'istanza di Monsig[nor] III[ustrissi]mo et Re[verendissimo] Arcivescovo, che le presenti siano lette nella Prima radunanza del Spett[abile] Consiglio Magg[iore], e poscia registrato nel libro de'Consigli affine che, e cio prima, che segua alcuna balottazione et ita.

III[ustrissi]mo et E[ccellentissimo] Sig[nor] Pa[drone] Co[lendissimo]

L'Ufficio Pastorale consegnato alla mia tenuta dal Sig[nor] Dio obbligandomi a non transcurare alcuna industria per mantener la pace tra L'Ordine Ecclesiastico, e Secolare, mi persuase i giorni passati ad umiliare all'E[ccellentissimo] Sig[nor] Generale un mio foglio, in cui io proponeva, anche a nome del mio amato Capitolo, che nelle contraversie correnti per occasione dell'elezione dell'Organista si rimettesse la decisione in due persone savie, et intelligenti. S[ua] E[ccelenzia] con la solita sua prudenza, e bonta benignamente accolse, e ancora spiego questo mio paterno sentimento ad alcuno dei Sig[nori] Giudici, perche si facesse palese anche ad altri. Io contuttocio non posso quietare il mio zelo, se non rendo pubblicamente nota la detta mia intenzione, per poter in ogni tempo aver questa giustificazione appresso Dio, et il mondo; anche supplico riverentemente V[ost]ra E[ccelenza] a communicar la presente al Spe[tabile] Consiglio, e farne far registro; assicurandomi, che sara dal buon genio di questi S[ignori] riconosciuta anche in questo quell'affettuosa inclinazione, ch'in ogni incontro ho procurato mostrare a ciascuno in privato, e a tutti in universale. E senza piu con tutto il rispetto mi raffermo. Spalato addi 4 De[ce]m]bre 1700.

D[i] V[ostra] E[ccellenza] D[ivotissimo] A[ffezionatissimo] S[tefano]
Arcivescovo di Spalato.

II.

Addi 6 Dicembre 1700. Fu letta la presente avanti la ballottazione della Parte.

Essendo stato legittimamente eletto in questo S[pettabile] Cons[iglio] sotto li 10 spirante, et attesa la supplica da Lui presentata in Organista del Duomo, ch'è una delle cariche, che dispensa questa Magnifica Comunità ... Francesco Gasparini altre volte condotto dalla Medesima, e che per servire a questa Chiesa Metropolitana abbandonò la sua patria con gl'impieghi, che in quella aveva, col solito salario, et emolumenti, che a quella appartengono, tra quali s'anoverano alcune pensioni annue, che contribuisce questo Il[lustrissimo] e R[everendissimo] Archivescovo, et il Ven[erabile] Capi[to]lo col frutto di certi beneficcii che s'uniscono al detto salario, e che tutti uniti compongono il solito onesto trattenimento degl'Organista, rendono tollerabile il peso del servizio, e possibile la condotta anco di persone forastiere perite nell'arte Musica a debita maggior lode del Sig[nor] Iddio, e a necessario decoro di questa Chiesa Metropolitana. E vedendosi, che le mentovate pensioni Arciepiscopali e Capitolari solite a contribuirsi agl'Organisti pro tempore stati eletti dalla sud[detta] Comunità, e Cons[igli]o, che suppliscono anco altre incombenze del canto (non si sa, se per zelo innovante, o per qualche altro sinistro motivo) sono state appunto per due anni applicate ad altro uso, e destinate all'errezione d'un nuovo Organo non men bisognevole per una Santa Chiesa Primaziale, che l'Organista med[essimo], non potendo negarsi la sufficienza, e l'approvazione si nel canto, che nel suono nell'accennata persona eletta, che spicca da suoi autentici attestati, e molto piu dall'esperienze passate. Potendo l'insorgenza di questa novita sempre odiosa, e detestate dal principe apportar col tempo pregiudizii notabili non solo alle ragioni della Comunità, che al decoro consueto di questo Duomo, come susistendo d'applicazione sud[detta] pregiudica attualmente all'elitto Gasparini, che col solo salario, che contribuisce la Cassa dessa Comunità non può mantenersi, e dovrebbe per necessita abbandonare l'impiego, che forse è il fine primario di chi per capriccio il tralascio, allontanandosi col disprezzo della Comunità, con poco conto della Publica rappresentanza dalli di cui cenni, e permissioni ogn'uno deve dipendere, volendo in questa forma ad onta della Giustizia deludere l'atto tanto universalmente applaudito di S[ua] E[ccellenza] Generale, che lo riprese, e

nell'istesso tempo sconcertare l'armonia di quel'unione, e di quella pace ammirata, e desiderabile, che si coltiva tra gl'ordini piu cospicui della Citta, e ch'è il piu bel ornamento della stessa. Che pero fu posta parte dalli Spet[tabili] Sig[nor]i giudici attuali che a scampo di qualunque novita, et a divertimento di maggiori sconcerti, edissidii siano eletti, dal Corpo di questo Consiglio due soggetti, quali con li Spet[tabil]i sig[nor]i Giudici suddetti abbino a portarsi alla presenza di questo Ill[ustrissim]o e R[everendissim]o Arcivescovo Cosmi, che ha avuto dalla nostra Comunita tanti contrasegni di venerazione, e di stima, et eccitino, e preghino il suo zelo Pastorale, e paterno, accio si degni di levare le suddette applicationi sicche le pensioni solite a contribuirsi da Sua Signoria Ill[ustrissima] e R[everendissim]a e del Venerabile Capitolo siano corrisposte anco al Gasparini come sopra detto. Ne per questo s'abbandoni l'Opera lodevole d'erigger un Organo nuovo e grande al quale esibisce la Comunita stessa in questo caso e doppoche avera pagato li debiti Ducati 100 di questa moneta. Altrimenti non esaudendo il che non s'attende dalla prudenza e pietà de prelato cos giuste e convenienti istanze di detti soggetti eletti con gli S[ignor]i Giudici debbano ricorrere per difesa e mantenimento di qualsisia ragione della Comunita a qualunque tribunale di giustizia cosi in provincia come nella Citta dominante e principalmente avanti l'Ill[ustrissim]o e E[ccellentissim]o Signore Provveditore Generale Mocenigo di gloriosa giustizia e questo a spese della cassa dela Comunita giusta il consenso de pubblici sovrani decreti e per tale occasione e difesa abbino facolta d'agire presentar carte e Capitoli et operare quel di piu che in vantaggio delle stesse ragioni fosse necessario et oportuno.

Addi 2 Decembre 1700. Presentati Capituli dal Spetabile signor Giacomo Boccario giudice per nome anco delli spetabili suoi collega.

Addi 6 Decembre 1700 qual parte letta per Spettabile Magiore Consiglio e ballotata ebbe pro 14 contra 16 essendo prima dalla sudetta balotattione stata letta la lettera di Monsignore Ill[ustrissim]o et Re[verendissimo] Arcivescovo que segue ecc.

BIBLIOGRAFIJA

I. VRELA

Kaptolski arhiv u Splitu (KAS)
Nadbiskupski arhiv u Splitu (NAS)
Arhiv crkovinarstva splitske katedrale (ACSK)

II. LITERATURA

BOŠKOVIĆ, Ivan

- (1973) Novi podaci o starim splitskim orguljašima, Sv. Cecilija, br. 3, str. 78–82.
(1975) Nepoznati splitski orguljaši XVII i XVIII stoljeća, Arti musices, br. 6, str. 85–98.
(1976) O orguljama splitske stolnice iz godine 1702, Sv. Cecilija, br. 3, separat.

(DALLA) LIBERA, Sandro

- (1962) L'arte degli organi a Venezia, VeneziaRoma.

FISKOVIĆ, Cvito

- (1974) Iz glazbene prošlosti Dalmacije. Orgulje, Mogućnosti, 6–7 (1974) 710–764.

GRGIĆ, Miljenko

- (1990) O nastanku i razvitku glazbenog arhiva splitske katedrale, Arti musices, 21/2, str. 193–218.

KALOGJERA, Niko

- (1924) Povjesne crtice o glazbenim prilikama splitske stolne crkve, Sv. Cecilija, 45, str. 126–128, 160–163.

KOVAČIĆ, Slavko

- (1988) splitski nadbiskup Stjepan Cosmi, Paštrićev suvremenik i prijatelj, u: Ivan Paštrić (1636–1708). Život, djelo i suvremenici, Zbornik radova, Split.
(1991) Katedralne škole u Dalmaciji pod mletačkom vlašću od konca 16. do početka 19. stoljeća prema biskupskim izvještajima Svetoj Stolici, Croatica Christiana, br. 27, str. 59–87.

MEDER, Jagoda

- (1992) Orgulje u Hrvatskoj, Zagreb.

NOVAK, Grgo

(1924) Orgulje, orguljaši i učitelji crkvenog pjevanja u Hvaru, Sv. Cecilija, sv. 6, str. 179–181.

(1978) Povijest Splita, knj. III, Split.

OSTOJIĆ, Ivan

(1971) Nadbiskupsko sjemenište u Splitu (1700–1970), Split.

RADOLE, Giuseppe

(1974) Un organo di Carlo de Beni a Ragusa in Dalmazia (1688–1716), L'Organo, XII/12, str. 149–158.

ROŠČIĆ, Nikola Mate

(1990) Glazbena tradicija samostana sv. Frane na Obali u Splitu od 1600. do 1900. godine, Arti musices, sv. 21/1, str. 544.

STIPČEVIĆ, Ennio

(1982) Messe a quattro voci ... dal Padre Gaetano de Stephanis ... Maestro di Capella della celebre Metropolitana di Spalato ... M. DCCC. Analiza djela i značenje skladateljeva boravka u Splitu, Arti musices, sv. 13/1, str. 177–190.

(1992) Uz rukopis (Gaetana?) de Stefanisa u biblioteci Marciani u Veneciji, Arti musices, 23/2, 58–62.

BILJEŠKE

¹ Usp. I. Ostojić, (1975), str. 318.

² Usp. Kalogjera (1924), str. 126.

³ KAS, sv. 8, f. 27v–28r.

⁴ Usp. Novak (1924), str. 180.

⁵ NAS, S. 47 f. 34r–35v.

⁶ Usp. Ostojić (1975), str. 333.

⁷ Isti, str. 171.

⁸ Usp. Novak (1978), knj. III, str. 1454; Kovačić (1988), 113–114.

⁹ Usp. Ostojić (1975), str. 130.

¹⁰ Usp. Kovačić (1991), str. 63–67.

¹¹ Usp. Bošković (1975), str. 90.

¹² Molto r[everen]di miesi sig[no]ri osser[vantissi]mi

Esibitore della presente e il Pad[re] Gaetano de Stephanis Minore Conventuale, che per buona sorte mi e stato presentato per Maestro di Choro e Organista di cotesto Duomo.

Ho prese tutte l'informazioni della sua bonta religiosa, e sufficienza della professione l' ho' accolto, et eletto per il sud[et]to Ministerio. Prego le Sig[no]rie loro m[olto] R[everen]de insieme col Ven[erabile] Cap[it]olo a riceverlo con affetto, e darli le testimonianze piu distinte d'amore, e di stima afinche egli prenda sempre piu animo d'adempire degnamente il sacro Ministerio. Il signore accompagni le persone loro, e tutti i Signori C[anoni]ci con pienuissima beneditione. E resto

Venetia li 20 8bre 1698

di vostre Sig[no]rie m[olto] r[everen]de oss[ervatossi]mo etc.

S[tefano] Archivescovo di Spalato

KAS, sv. 8, f. 13r.

¹³ Attentis huicemodi litteris, et commendationibus praedicti patris Caietani Venerabilis Capitulum certo sperans quod iuxta informationem III[ustrisim]i et Re[verendis]mi Domini Archiepiscopi ipsemet Pater Caietanus futurus sit instructioni educationi Clericorum, nec non servitio Chori sufficienter aptus, Partem posuit quod approbetur, quae Pars ballotata habuit Vota prop[iti]a XVIII, et contrarium nullum. Demum idem Ad[modum] Re[verendus] D[ominus] Archid[iaconus] ut Ven[erabil]i Cap[itul]i Procu[rato]r petiit quomodo satisfaciendum sit Alessandro Basco Magistro Capellae pro servitio praestito, Ven[erabile] Capitu[lum] ordinavit viva voce, quod ei dentur suae mercedes solitae, et consuetae, et sic cum gratiarum actione Capitu[lum] fuit absolutum.

KAS, sv. 8, f. 13r.

¹⁴ Usp. OSTOJIĆ (1975), str. 129.

¹⁵ Cum inoleverit abusus, quod aliqui Patres Magistri Capellae, nulla petita licentia auderent ascendere stallum Chori, et alioquin Ven[erabiles] Ca[nonici] male sentirent talem arrogantiam; P[ater] Magister Caietanus de Stephanis recens in Magistrum electus, ut Ven[erabil]i Ca[pitu]l debita exhiberet reverentiam, instet per Ad[modum] Re[verendum] Dom[inum] Achidi[aconum] Dragoli um unum e Procuratoribus, ad hoc ut in dicto Choro Venerabili Ca[pitulo] dignaretur sibi locum assignare: ideo fuit posita Pars, et ballotata habuit Vota pro XVII contrarium nullum.

KAS, sv. 8, f. 14r.

¹⁶ Usp. ROŠČIĆ (1990), str. 21.

¹⁷ Pred kraj XVIII. stoljeća Julije Bajamonti je pisao pohvalne stihove i skladao zborove u čast zadnjeg mletačkog providura A. Querinija. Posvete nije bilje'io na stranicama tih partitura. Sličnu praksu veličanja vladara i inih visokih du'nosnika svjetovne (i crkvene) vlasti nastavili su njegovati kapelnici i orguljaši splitske katedrale u tijeku XIX. stoljeća, npr. Ante Alberti, Josip Ante Vicentini, Eligio Bonamici i dr. Njihove partiture u rukopisu čuvaju se u Glazbenom arhivu splitske katedrale. Opširnije o posvetama u tom glazbenom fondu v. GRGIĆ (1990), str. 215–216.

¹⁸ U vrijednoj studiji E. STIPČEVIĆ (1982; 177–190) detaljno je analizirao de Stephanisovu zbirku. Za dvije manje zahtjevne mise je procijenio da su »mogle odgovarati izvodilačkim sposobnostima pjevača splitske stolnice«.

¹⁹ Usp. BOŠKOVIĆ (1977), str. 128; ROŠČIĆ (1990), str. 21.

²⁰ KAS, sv. 8, f. 26r.

²¹ KAS, sv. 8, f. 27r.

²² KAS sv. 8, str. 35v. Posebnu zahvalnost dugujemo don Slavku Kovačiću kod čitanja, objašnjenja i prevodenja ovoga i ostalih teško čitljivih latinskih tekstova u našem članku.

²³ Usp. BOŠKOVIĆ (1977), str. 124.

²⁴ KAS, sv. 8, f. 27r–29r.

²⁵ ... Circa poi, che co'l fonda[men]to delli brevi Pontificii, et altri decreti d'unione di Benefizii alla Mensa delle distributioni, perch da quella fossero errogati ducati 50 in salario del M[ae]stro di Capella, et Organista s'intendano sempre separati a due differenti soggetti e che a riguardo d'esser stato eletto hora dalla Sp[etabile] Communit l'Organista, a cui si conlude doversi in conseguenza il salario delli 25 d[uca]ti disuniti dal Maestro del Canto; si risponde, che li 50 d[uca]ti devono esser errogati, quando veramente tali cariche sono elette del Monsi[gn]o[r] Arci[vesco]vo; il che non verificandosi nel sogetto eletto dalla Sp[etabile] Communita, non deve per conseguenza errogarsi a lui eletto alcuna cosa dalla Mensa delle distributtioni (...).

KAS, sv. 8, f. 31r.

²⁶ KAS, sv. 8, f. 32r.

²⁷ ACSK, Razno, g. 1816–1908.

²⁸ Usp. OSTOJIĆ (1975), str. 160.

²⁹ Usp. BOŠKOVIĆ (1973), str. 128; (1975), str. 90–91.

³⁰ Usp. FISKOVIĆ (1974), str. 714.

³¹ ... Atteso massima che il Pa[dr]e fra Gaetano de Stephanis ha terminata la sua condotta, e che l' organo attuale e ridotto di non poter piu servire. Vada parte posta dalli Sig[no]ri Procur[at]ori di questo Ven: Capitolo, che siali datta facult di portassi avanti l' Ill[ustriss]imo Monsi[gn]o[r] Arcve[sco]vo et a supplicarlo di condescendere alla presente proposta, e resolutione, qual'e, che doppo la partenza d'esso Pad[re]de Stephanis si impieghino li sud[et]ti ducati 100 per tre anni piu o meno secondo il bisogno della spesa in esso Organo nuovo, e del sito piu riguardevole, e proprio nel quale possa collocarsi; sicuri, che all'ottima presente resolutione applichera anco la charita di persone pie coll' elemosine, e la Ven[erabile] Scolla sud[et]ta co'l' donatino delli materiali, che conserva del suo organo vecchio, che uniti alla vendita del pre[se]nte diminuirà l'annate sopra espresse: Alli quali Sig[no]ri Procu[rato]ri attuali, e che saranno sin alla compita opera sia data l'auttorit di unitamente agire con sua Sig[no]ria Ill[ustriss]ima, e R[everendiss]ima in tutto, e per tutto conforme il bisogno, et il loro parere.

KAS, sv. 8, f. 26r.

³² KAS, sv. 8, f. 26r; BOŠKOVIĆ (1976: 73) je iznio mišljenje da se radi o koru što ga je podigao nadbiskup Markantun De Dominis.

³³ KAS, sv. 8, f. 31r.

³⁴ KAS, sv. 8, f. 31v.

³⁵ KAS, sv. 8, f. 31v.

³⁶ KAS, sv. 8, f. 31v.

³⁷ Usp. (DALLA) LIBERA (1962), str. 4546, 6263; RADOLE (1974), str. 149158; MEDER, VRANIĆ (1992), str. 15, 35, 40.

³⁸ Usp. BOŠKOVIĆ (1976), str. 73; NOVAK (1978), knj. III, str. 1447.